

POSUDEK VEDOUCÍHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Autor práce: Luboš Slovák

Název práce: Rehabilitace smyslově vnímaného světa z environmentální perspektivy Davida Abrama

Obor studia: Sociální a kulturní ekologie FHS UK

Autor posudku: Mgr. Tomáš Daněk, Ph.D.

Stručně

Předmětem diplomové práce Luboše Slováka je odvážný pokus o pojednání nikoli dílčího problému, ale velkého tématu současného environmentálního myšlení, kterým je hledání takového porozumění živé přírodě, jež by bylo k ní samotné vstřícnější, než je to současně biologické. V tomto případě s pomocí filosofie Davida Abrama. Takový pokus s sebou nese nutné kompromisy. Zaměření na detail nezohledňuje komplexnost ať už jakéhokoli problému, pokus o komplexní pojednání hrozí odhlížením od konkrétního. Diplomant se pokusil o druhou variantu, dle mého soudu nejen velmi zdařile, ale i v nadstandardní kvalitě.

Obsah práce již autor v rámci obhajoby představil, netřeba jej tedy opakovat, takže jen pro shrnutí. Kostru práce tvoří:

- vymezení tématu a uvedení do kontextu současných úvah na dané téma
- stručné pojednání o pozdně renesančním založení vědy, jeho hlavních autorech a příčinách zavržení smyslového vnímání světa jako nedůvěryhodného
- důsledky tohoto paradigmatického posunu pro biologii
- dva pokusy o k jevům vstřícné alternativy v biologii
- shrnutí reakce fenomenologů, jmenovitě Husserla a Merleau-Pontyho
- zevrubné shrnutí Abramovy „epistemologie tělesnosti“
- srovnání přístupu k přírodě Abramova a mainstreamové biologie
- komparace řešeršovaných autorů a směrů s diplomantovými kritickými komentáři
- a konečně vyvození důsledků pro environmentalismus

Téma bylo zavedeno srozumitelně, autoři pro zvolené řešeršní subkapitoly (renesance, biologie, alternativy, fenomenologie) zvoleni vhodně a v rámci rozsahu práce též výstižně traktováni. Oceňuju diplomantovu schopnost striktně se držet pouze těch myšlenek v dílech řešeršovaných autorů, které potřeboval pro srovnání s Abramovou filosofií, a dále provázanost kapitol skrze odkazy, která svědčí o koncepční promyšlenosti celé práce. Představení Abramova díla mohlo být možná ještě podrobnější, ale chápu, že práce by tím objemově neúměrně narostla. Z druhé strany je tato klíčová kapitola mírně redundantní, ale tomu se při Abramově mnohostranném přístupu k hlavnímu tématu práce – tedy tělesnosti – těžko vyhnout. Skrývání se za metody při povaze tématu a autorově inteligenci nebylo třeba, k formální stránce díla nemám připomínek.

Domnívám se, že autor se při objemu znalostí, které k tématu nastudoval, mohl v poslední kapitole pustit do smělejších závěrů. Jeho moderátní postoj k vědě (kap. 7.1), jejíž neblahé konsekvence pro

západní přístup k přírodě v práci jinak výstižně shrnuje, svědčí o vyzrálosti jeho vzdělání a poznání a potažmo o úrovni práce samotné (diplomanti bývají často mnohem radikálnější).

Dílo bylo započato, mnohé slibné perspektivy otevřeny, byla by velká škoda nepokračovat, protože pole je v českých environmentálních kruzích dosud neorané. Práci k obhajobě rozhodně doporučuju, hodnocení viz konec posudku.

Podrobněji

Téma, které si Luboš Slovák předsevzal zpracovat je velmi rozsáhlé a pravděpodobně jsem ho jím nakazil já. Díky tomu nesu část zodpovědnosti, zejména co se týče názorových východisek pro popis vztahu vědy a environmentalismu, která nejsou ani v environmentálních kruzích obecně sdílána. Obtížnost a svízelnost tématu spočívá především v jeho abstraktnosti, obsáhlosti a zároveň nutnosti poměrně do hloubky poznat řadu velmi specializovaných disciplín (viz okruhy kapitol 1 – 4). Každá takto široce pojatá práce bude díky tomu vždy ohrožena stigmatem slabého místa, jímž trpí celý environmentální diskurz, totiž nebezpečím jisté povrchnosti (často eufemicky nazývané interdisciplinarita). Tím pádem je otevřena téměř jakémukoli kritikovi z jakékoli specializované disciplíny k námitce, že ta a ta část nebyla zpracována dostatečně, ta naopak příliš, ono zásadní téma zůstalo nevytěženo či jiné dokonce oslyšeno. U široce pojatých prací tomu však bohužel nemůže být jinak. Poslední, kdo údajně obsáhl všechno vědění světa, byl Aristoteles. My ostatní jsme odsouzeni k pouze fragmentovanému vědění. Naléhavost tématu této práce však, jak jsem přesvědčen, za pokusy o jeho zpracování stojí. A co především, domnívám se, že autor jej zpracoval v hloubce a kvalitě pro diplomovou práci víc než dostatečně a přinesl řadu cenných vlastních podnětů a postřehů.

Formální stránka práce

Co se formální stránky práce týče, mohu být stručný: nemám námitek. Neměl jsem sice k dispozici její tištěnou verzi (po celou dobu dokončování práce i obhajoby pobývám v zahraničí), na digitální verzi jsem však žádné nedostatky neshledal. Členění je přehledné a logické, jak jsem již zmínil výše, provázanost vnitřními odkazy čtenáře utvrzuje o znamenitě koncepční promyšlenosti práce. Již manuskripty pracovních verzí byly prakticky bez gramatických chyb a prohřešků a ani při spěšném prohlédnutí finální verze jsem žádné nenalezl. Typografie je profesionální. Drobné stylistické nestandardnosti lze tolerovat u vědomí, že autorem je Slovák; nicméně celek práce je psán vytržbenou, plynulou a elegantní češtinou bez textových zádrhelů. Práce s literaturou je na výši diplomové práce, traktované tituly tuzemské i zahraniční jsou vhodné a přiměřené. (U některých kapitol, zejm. 1 a 2 by mohly být použity jiné zahraniční tituly, ale to je spíš otázka vkusu.) Synopse u představených děl jsou stručné, výstižné a věcně správné, rozsahem a formou tématu přiměřené. Explicitně (na efekt) vystavených metod nebylo třeba, předpokladem pro zdárné zpracování tématu byla schopnost samostatného kritického myšlení a práce s textem, které autor vykázal měrou vrchovatou.

Obsahová stránka práce

Protože jsem se s prací seznamoval v průběhu jejího psaní, protože mé návrhy a námítky diplomant buď respektoval či vyargumentoval jejich irelevantnost, anebo se v některých případech rozhodl „jít s kůží na trh“ (což oceňuji!), nemám ani k obsahové stránce námitek. Subjektivně bych těžko hledal nejlépe zpracované pasáže v rešeršní části, z textu je patrné, že autor potřebné texty přečetl, správně pochopil a výstižně referoval. V části syntetické osobně považuji za velmi podnětnou kap. 6.3. *Rovnost exklusivní a rovnost inkusivní*, zdařilá je též syntéza 7.2. *Sounáležitost a jinakost jako základ etiky tělesnosti*. U některých autorských pasáží je škoda, že si autor netroufl při své erudici dál. Za všechny namátkou jeden příklad. V kap. 7.8.1 na s. 108 Slovák píše: „(…) domnívám se, že postavení rehabilitace smyslově vnímaného světa se všemi aspekty tak, jak jsem je vyložil v této kapitole, do základů environmentálního diskursu, by mohlo vést k větší nezávislosti na proměnách dobových paradigmat, ale i k univerzálnější relevanci environmentálních myšlenek, které často bývají vázány jen na určitý kulturně-společenský kontext (obvykle západního člověka). Tělesnost je společná nám všem...“ Přesně v těchto momentech má autor nakročeno k originálnímu přínosu, který řeší velmi aktuální problém a je jenom škoda, že své úvahy nerozvíjí dál. Doufám, že tak v budoucnu učiní. Ale dost bylo chvály, práci zkrátka považuju za velmi zdařilou a to rozhodně ne proto, že v několika místech autor vychází z mého disertačního spisu, který naopak sám za příliš zdařilý nepovažuji. Místo toho si dovolím jednu nestandardnost, která snad bude pro diskusi při obhajobě přínosnější.

Podnět do diskuse

Vím, že zvykem u obhajob je pokládat otázky krátké, umožňující krátkou odpověď. Téma, které diplomant zpracoval, však považuju za natolik důležité, že si dovolím svoji otázku (či spíše výzvu) zarámovat stručnou úvahou. Domnívám se totiž, že právě tento krok je nejdůležitější z těch, které autor už neudělal (ale možná se mýlím), a že může být pro dotazení jeho tématu v něčem důležitý. Prosím tedy o komentář k mému následujícímu zamyšlení:

Autor v práci usiluje o nalezení vstřícnějšího výkladu přírody a v jejím závěru (kap. 7.1) vznáší požadavek (společně s Abramem) na uznání jevové stránky skutečnosti jako stejně relevantní (závazné) k té, jejíž obraz vytváří věda. Byť v téže kapitole zdůrazňuje, že se nespokojí s žádnou „plichtou“ v podobě „rozmělněné postmoderní plurality“ (s. 99), musím se přesto ptát – není to málo? Opravdu vedle sebe mohou vědecký a Abramův výklad světa pokojně koexistovat? Není to krok zpět k Abramem kritizovanému postmodernímu člověku typu „multiple“? V dalším odstavci proklamovaná „zakořeněnost v tělesnosti“ jako Abramovo epistemologické východisko, totiž ve svých důsledcích zakládá úplně jiný rozvrh světa, ve kterém zásadní environmentální otázky typu koncentrace CO₂ v ovzduší prostě postrádají smysl. Ona „léčivá síla“ Abramova postoje přece spočívá v tom, že důsledným přijetím jeho pojetí tělesného bytí ve světě člověk přestane provádět ty druhy činností, které produkují problémy environmentální povahy. To samo uvolní samoúdržavné síly přírody a ta si pak pomůže sama rychleji, než bychom čekali. (Odhlédněme teď od utopičnosti takové představy při střetu s dnešní realitou, i když ... leckterým utopiím lidé v dějinách nevěřili.) Kam mířím? Potřeba zjistit, jaká je koncentrace – ať už čehokoli – v ovzduší, přece vychází z „galileiovo-karteziánského“ (pro zjednodušení) vidění světa, které vytváří obraz přírody, jehož aplikace vedly ke vzniku technologií, díky nimž teď potřebujeme zjišťovat, jaká je koncentrace (ať už čehokoli) v ovzduší. A čím? No přece těmi přístroji, které fungují na stejném principu jako ty, jež znečištění

způsobují. Když neopustíme tento způsob myšlení, budeme stále v tomtéž kruhu. Stále v onom manažerském způsobu myšlení o přírodě, který ji vidí jako konglomerát manipulovatelných jevů, jež je třeba měřit, vážit a manažovat, a který produkuje přesvědčení, že s přírodou ani jinak nakládat nemůžeme. Ale jak ve své poslední knize *A New Environmental Ethics: The Next Millennium for Life on Earth* podotkl nestor environmentální filosofie Holmes Rolston III.: „*Kořen slova „manage“ pochází z latinského „manus“, ruka. Člověk se světem prostě „zachází“. (...) Ale měli by lidé sami sebe umístit do středu světa, požadujíc management sloužící výhradně jejich zájmům? Pokud ano, mohlo by to též znamenat, že Homo sapiens je profesionálním manažerem jinak bezcenného světa, světa bez vlastní hodnoty. Manažeři by tohle mohli nazvat „geoinženýringem“. Je pak tím jediným našim postojem k přírodě inženýrsky ji vylepšovat? Dost možná je tím, co bychom měli manažovat především, naše zemi-stravující manažerská mentalita, která je důvodem environmentální krize víc, než cokoli jiného.“* Inženýr je přece ten, kdo spravuje stroj, tedy mrtvou věc, dodávám já. „Manažovat“ můžeme jen věci, které jsou v naší moci (nebo o nich tak alespoň musíme myslet). Nejsou toto všechno produkty právě toho způsobu myšlení, který zavedli pozdně renesanční myslitelé a který dnes s takovým úspěchem používají třeba genetičtí inženýři? Nebo inženýři ekosystémových služeb? A není právě toto způsob myšlení, kvůli němuž – a jeho důsledkům – vůbec vznikl environmentalismus v 60. letech minulého století? (Rachel Carson, později Carolyn Merchant a další.) Nenabízí Abram víc, když mluví o živých bytostech jako o bratřech a sestřích, s nimiž si nevyměňujeme molekuly plynů, ale vdechujeme duši světa, v níž jsme ponořeni, která nás neodlučitelně spojuje a která nám umožňuje při průchodu přes hlasivky modulovaně komunikovat a tedy – opět – svět sdílet? Nenabízí víc, když ukazuje tento svět jako místo založené podobami, dotyky a vůněmi, skrze které jsme jeho bytostnými spoluobyteli, a nikoli založené koncentracemi, množstvím a objemy, jež můžeme v principu změřit jedině tak, že od sebe věci izolujeme, abychom jimi mohli následně manipulovat v gardu *ego cogito*? Každý oponent z řad biologů ihned přispěchá s argumentem, že člověk už přírodu změnil natolik, že nám prostě nezbyvá nic jiného, než dobrý management. Jenže s touhle odpovědí přichází biologie ochrany přírody už bratru sto let. A situace je stále horší, to už dnes „odinterpretovat“ nelze. Abram podle mě nabízí – když ne lepší odpověď – tak alespoň vykročení správným směrem, který ale jednoduše vyžaduje opuštění škatulkující vědecké epistemologie. Domnívám se, že před tímto bodem se Luboš Slovák zarazil, když ve svém smířlivém postoji k vědě uznal její potřebnost a užitečnost. Věda ze světa nezmizí, to je jisté. Avšak pro alespoň širší představení jevového světa jako svébytného a epistemologicky relevantního, je potřeba najít způsob, jak to udělat. Ptám se – a nečekám, že autor nabídne zázračný recept na vyléčení všech environmentálních neduhů světa Abramovou metodou, ale: dovede si diplomant představit způsob, jak by bylo možno „prodat“ západnímu člověku Abramovu epistemologii „tělesně“ tak, aby mu připadala stejně neodolatelně atraktivní, jako ta vědecká? Tohle považuju za klíčové. Vědecký způsob myšlení (uchopování, měření, modelování) totiž umožňuje onen management, což je politicky korektní slovo pro kontrolu, která v posledku vždy znamená moc. A moc je droga, proti níž západní člověk nemá antidotum. (Francis Bacon dobře věděl, o čem mluví, když pronesl svoji nejslavnější větu.) Tedy: dovede si diplomant představit způsob, jak zpřítomnit současnému západnímu světu abramovskou sounáležitost člověka s přírodou včetně všech souvislostí, které to sebou nese? Poradte, navrhujte! (Velké téma si žádá velké otázky...)

Závěr a hodnocení:

Dílo Luboše Slováka se řadí ke třem nejlepším, s nimiž jsem se dosud v rámci svého desetiletého působení na Katedře sociální a kulturní ekologie setkal (vedle prací Lucie Jakešové a Zory Pištěcké). Práci tedy bez zbytečných komentářů doporučuji s hodnocením 17 – 20 bodů. O výsledné výši bodového ohodnocení nechť se usnese komise s přihlédnutím k výkonu diplomanta při obhajobě.